

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző: *Olsson, Margit*

Cím: *Blick på Budapest, dess historia
och sevärdheter*

Forräs: *Nya Samhället*

1936 XI. 26.

(Hely)

(Idö)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás

Tárgy

910.2

Hely

Idö

"1936"

Személy

Helyszám

Blick på Budapest, DESS HISTORIA OCH SEVÄRDHETER

Fil. mag. Margit Olsson berättar om stadens ursprung och utveckling.

BUDAPEST 5 nov.

Jag står på S:t Gellért-berget. Nedanför mig ligger staden i ett soligt höstdis. Som ett brett band av silver glider Donau sakta fram. I öster vid horisonten står en tät vägg av mörkblå dimma. Säkert blir det regn innan kvällen. Men låt oss nu inte tänka på det utan betrakta allt det vackra omkring och nedanför oss! Först en blick på berget, där vi befinna oss. Från Donaus strand reser det sig brant till 240 meters höjd. Sitt namn har det fått efter biskopen S:t Gellért, som år 1046 störtades

från dess ostslutning av hedningarna. På den plats, där han ljöt martyrdöden, se vi framför en pelarrad en mäktig bronsstaty av helgonet med korset i den mot himmelen höjda högra handen.

Högst uppe på berget stod från 1814—49 Budapest universitets astronomiska institut. Detta blev emellertid i frihetskriget 1848—49 så gott som jämnat med marken. I dess ställe lät Österrike uppföra det citadell, som ännu står där. Därifrån kunde de österrikiska herrarna lätt hålla de ungerska "rebellerna" i schack. I senare tider har Citadellet tjänat som kasern.

En annan sevärdhet här uppe är den naturgrotta, i vilken inrättats ett kapell till Ungerns skyddshelgons, Jungfru Marias, ära. En poetisk vallfartsort!

Efter denna rundvandring här uppe ta vi nu en titt på Budapest. Denna stad är en bland de äldsta bebodda orterna i Europa. Redan innan området blivit en koloni i det romerska världsriket — alltså redan på 300-talet f. Kr. — levde vid Donaus stränder ett keltiskt folk, eraviskerna. Deras boplats var belägen vid västra Donau-stranden i norra delen av den nuvarande staden. Dess namn Aurik = rikligt, gott vatten. Trakten var nämligen rik på varma källor — och är det än i dag. Budapests hälsokällor och termalbad äro ju världsberömda!

På 1—200-talet e. Kr. intogo romarna landet. Av det keltiska Aurik blev då det latinska Apuincum. Vid tiden för den nordöstra folkvandringen, d. v. s. i de första århundradena av Roms undergång och den kristna medeltiden blir den romerska härstråten de barbariska ryttarskarornas väg in i landet. Till följd av dettas centrala läge uppstå här kortvariga barbakulturer — hunnerna och avarerna — men först på 800-talet dyker det första statsbildande folket upp. Från trakten av Ural kom detta vandrarfolk, förande med sig de asiatisk-turkiska folk-

stammarnas höga kultur. Som en kil tränger det fram mellan slaverna i norr och söder. Det germanska Västern på ena sidan om sig — på andra sidan det grekiskt-bysantinska Östern. Till arvsfurste väljes Aspád, son till Almos, som var hövding för den talrikaste och starkaste stammen, magyarerna, vilken ger sitt namn åt hela folket. En stat grundas, vars huvudstad blir det ur Aurik-Aquincum utvecklade Budapest. Också namnet Budapest påminner oss om de heta källorna. Pest betyder ugn, d. v. s. en ugn, som uppvärmer dessa källor. Buda erinrar om hunnernas vælde. Det var nämligen namnet på Attilas äldre bror.

Buda och Pest voro ursprungligen två självständiga städer. Av största betydelse för den kommande utvecklingen var byggandet av Kedjebrom 1842—49, vilket skedde på greve Stefan Széchempis initiativ.

Det var den första bron mellan Buda och Pest och samtidigt den första kedjebrom i världen. Först under de europeiska frihetsrörelserna 1848 framfördes idén om deras förening, och då för första gången dyker sammansmältningen av de båda stadsnamnen, Budapest, upp. 1873 förenas dessa två städer officiellt till en stad. I hastigt tempo utvecklades därefter Budapest till den världsstad, det i dag är, en utveck-

ling, som dock hämmats genom världskrig och revolution.

Vacker är staden som helhet. En mängd praktfulla byggnader urskilja vi. Men några är det, som särskilt falla oss i ögonen. Ännu lämna vi inte Buda. Där ligger ju den Kungliga borgen. Uppe på Fästningsberget vid Donaustranden reser sig det väldiga komplexet med sitt grönskimmrande tak. Mäktigt och respektgivande. Gamla anor har denna plats. De ungerska konungarna ha bott där i 7 århundraden. Redan på hunnernas tid fanns på platsen ett fursteresidens. Många heta bataljer ha utkämpats här under tidernas lopp. Borgar, som byggts på denna höjd, ha jämnats med marken och åter byggts upp. I det inre av den nuvarande borgen finner man dock ännu i dag spår av dess gamla förflutna. Grundmurarna till dess fasad mot Donau lades av kung Béla IV omkring år 1243.

Under kung Sigismund (1387—1437) befann sig borgen i en glansperiod. Denne hade nämligen varit i Frankrike och därifrån fört med sig nya idéer för förskönande av sitt residens. Men först under Matthias' regeringstid i senare hälften av 1400-talet fullbordades slottsbyggnaden. Så kommo turkarna. Från 1541 var slottet i deras händer. Det blev då så gott som fullständigt utplundrat på vad som fanns där av värde. Konstskatter fördes i skeppslaster till Konstantinopel och skingrades därifrån ut över världen. I mer än ett och ett halvt århundrade var landet under turkiskt välde — till 1686, då de ungerska trupperna i allians med polska, österrikiska, danska och svenska (!) trupper drevo inkräktarna från Buda. En stor del av slottet förstördes under belägringen, och resterna av de konstföremål, som fanns i kung Mattias' borg, sändes till Wien.

Ungern kom nu under huset Habsburg. Under Maria Theresias regeringstid återuppbyggdes slottet men brann till största delen åter ner 1849 — vid frihetskampen, då ungarerna befriade fästningen i Buda från de österrikiska, kroatiska och tjeckiska trupperna. År 1894 ombyggdes kungaborgen och fick då sin nuvarande gestalt.

Borgens historia ger en bild av Ungerns historia. Vi få hoppas, att denna borg blir mera livskraftig än sina föregångare! En kungaborg är det — men utan kung. "Än så länge utan!", som förevisaren av slottet sade mig, då vi under vår promenad genom praktsalarna kommo till det hörnrum, där den sista kröningen i Buda 1916 finnes förevigad i porträtt av Karl IV och drottning Zita i kröningsdräkt med sonen Otto.

Så imponerande som borgens exteriör är, är även dess interiör. Ceremonisalen, dess vestibuler och de nya festsalarna utgöra en snörrät svit 200 meter lång. Endast slottet i Versailles har något sådant att skryta med. Målningar, möbler och dyrbara gobelänger av inhemska och utländska berömda konstnärer från medeltiden och nyare tiden finnas i mängd i slottets barocksalar. Bland dessa böra Habsburgssalen och den stora balsalen särskilt omnämnas.

Den senare säges vara den vackraste i sitt slag i Europa med sina rikt arbetade vita marmorväggar och sina ljuskronor av silver och venetianskt glas. 20,000 ljus!

I en av slottets flyglar bor nu Nikolaus v. Horthy, som sedan den 1 mars 1920 — efter underkuvandet av kommunismen — är konungariket Ungerns riksföreståndare. —

Bakom slottet reser sig ett högt gotiskt torn. Det tillhör Matthias' kröningskyrka, den äldsta byggnaden i Buda. Urkyrkan grundades år 1015 av S:t Stefan. Härjad av tatarerna i mitten av 1200-talet återuppbyggdes den i slutet av århundradet i romansk stil. På 1400-talet avslutades byggnaden i gotisk stil. Ursprungligen var kyrkan en basilika med högt valv, huvud- och korskepp och låga sidoskepp. Med tiden ändrades emellertid dess struktur, framförallt under kung Mattias regering. Turkarna brukade den som huvudmoské. Därefter övergick den i jesuiternas ägo och dessa renoverade den i barock. Den sista restaureringen, som avslutades förra året har återgivit byggnaden dess gotiska originalstil. I Matthias kröningskyrka kröntes den 8 juni 1867 Frans Jo-

sef I och den 30 dec. 1916 Karl IV till konungar av Ungern.

*

Låta vi blicken glida längre bort, se vi något lysa bländande vitt i solen. Det liknar ett miniatyrslott av krita. Fiskarbastien. Där hade i forna tider Budas fiskarskrå sin basti. Nu är det en favoritplats för söndagsflanerande Budapest-bor och en punkt dit främlingar föres för att njuta av utsikten över Donau och Pest — vilken verkligen därifrån är hänförande.

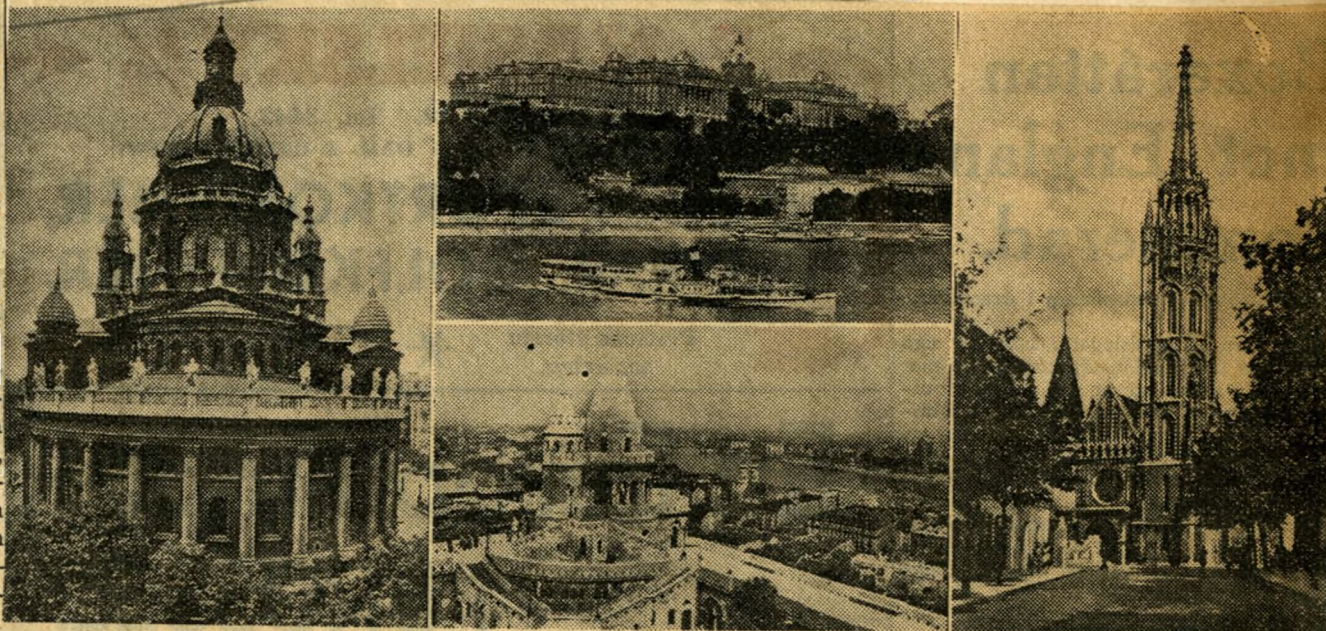
Vi förflytta oss över till Pest. Mot norr vid Donaustranden upptäcka vi en imponant byggnad i nygotisk stil med en kupol i mitten. Det är Parlamentet — Budapests stolthet, byggt mellan 1885 och 1902 av arkitekt Emerich Steindl. 268 meter lång är byggnaden, 123 m. bred och upptar 17,745 kvadratmeters yta. Kupolen är 96 meter hög, tornet 65. Tämligen pampig, eller hur? I det yttre såväl som i det inre med dess marmorbelagda väggar och talrika konstverk.

En annan kupolprydd byggnad finna vi längre in i staden — S:t Stefans basilika, påbörjad i mitten av förra århundradet, färdigbyggd

3. På huvudaltaret i kyrkan står en staty av S:t Stefan, Ungerns förste kung av huset Arpad. Honom lyckades det att samla de skilda stammarna i landet till en nation. Det viktigaste steget i denna riktning var övergången till kristendomen. Den kyrkliga organisationen gynnade utvecklingen av en enad politisk makt. Själv lät Stefan döpa sig 995. Två år senare blev han Ungerns härskare. Då lät han — till största delen genom tyska missionärer — omvända det ungerska folket. Därför erhöi han av påven Sylvester år 1000 kungakronan och den apostoliska titeln, vilken bland alla världens härskare tillkommer Ungerns konung ensam. Efter sin död blev han förklarad helig.

Så högt uppskattade påven huset Arpads förtjänster och av så stor betydelse fann han det ungerska folkets övergång till kristendomen. Ungern blev kristendomens skyddsmur mot den från norr, öster och söder framträngande hedendomen och bysantinismen. Och — vad det i alla tider varit — ett värn för den västerländska civilisationen.

Margit Olsson

I mitten överst Kungl. slottet i Budapest, därunder fiskarebastien. Bilden t. v. visar S:t Stefansbasilikan, bilden t. h. Mattias kröningskyrka.